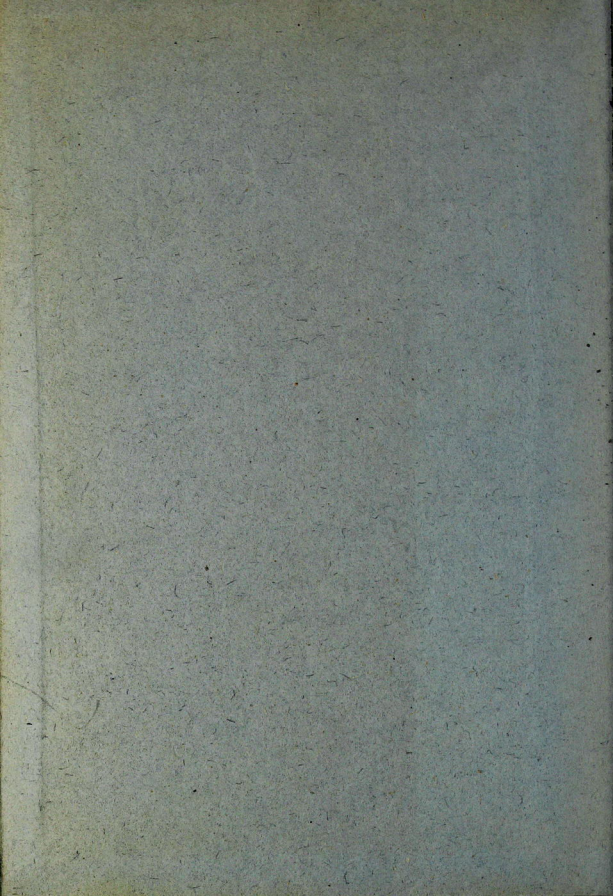

2355

Մ. Մ. ԽԱՄԶԱԵԿԼԵՎԵՐՄԱՆ

ԲԱՄԲԱԿԱՅԻՆ

Դ Ա Շ Տ Ի

ՄԶԱԿՈՒՄԸ

ՀՐԱՏԱՐԱՆԻԹՅՈՒՆ Ա. Բ. Կ.

1930

ԹԻՖԼԻՍ

ՀԱՄԱԲԱԿԱՑԻՆ ԲԱՄԲԱԿԱՑԻՆ ԿԱՐԻՏԵ

Մ. ԽԱՄՁԱՅԵԿ-ԵԿԵՐՄԱՆ

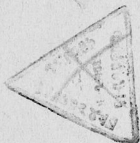
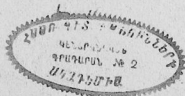
633.51

ԲԱՄԲԱԿԱՑԻՆ ԴԱԾՏԻ
ՄԾԱԿՈՒՄՆ Խ ԽՆԱՄՔԸ

22355

A^{III}
1549

ՍԲԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
ԹԻՖԼԻՍ 1930 թ.

Ա. Ֆ. Մյանսկիյանի տեղան «Զբոյա Վաստկա»-ի հրատարակչութ. տպարան

Գրառվել 918

Բանալ 2000

Գրառվել 833

ԲԱՄՐԱԿԱՅԻՆ ԳԱՅՅԵՐԻ ՄԵԼՎՈՒՄԸ ՈՒ ԽՆԱՄՔԸ

Սովորաբար ցանքսից 7—10 որ հետո, դաշտերի վրա դուրս են գալիս բամբակենու ծիլերը:

Նրանք պիտի աճեն, ծաղիկն է վերջը տան բամբակի բերքը: Ծիլերը յերևալու հնչ առաջին որից, բամբակի նորմալ դարձացման է լավ բերք ստանալու համար՝ անհրաժեշտ է նրան տալ՝

1) Հողի բավականաչափ տարածութիւն՝ թփերի ազատ և իրակաւար դարդացման համար,

2) արեւի լավ լույս թփերի համար,

3) խոնափության բավարար քանակութիւն հողի մեջ,

4) սննդանյութերի բավական քանակութիւն հողի մեջ,

5) պաշտպանութիւն միասատուններից (աշնանացանի վորդ, չոռ, կատաղերիւս, մորեխ և այլն):

Վարպետը բամբակենին ունենա բավականաչափ տարածութիւն՝ թփերի նորմալ դարդացման համար, կատարվում է տրնկերի նորասցում՝ ափելորդները քաղհանելով, վորովհետեւ, այլապէս, յեթե տնկերը մեկը մյուսից շատ մոտ են բուսնում — իրար խեղդում են: Բամբակը լույսով ապահովեցնելու նպատակով՝ ժամանակին վոշնացվում են նրա վրա շվաք անող անպետք խոտերը, վորոնք բացի դրանից, բուսնելով նույն դաշտում, ծրծում են հողից ջուրը և սննդանյութերը, պակասեցնելով դրանով նրանց պաշարը բամբակի համար:

Հողը խոնափության վերաբերմամբ պիտի ուղղված լինի՝

1) ջրի ախրան պաշար ամբարելու և պահպանելու վրա, վորքան դաշտը կատանար նախացանքային ջրումից «արատից» (ձմեռային կամ դարնանային) կամ դարնանային անձրեւներից և

2) բամբակի իր ժամանակին ամառային ջրումների վրա, վորից հետո պիտի խնամք դործ դրվի, վոր այս ջուրը կարելվոյն չափ յերկար պահվի հողի մեջ:

Դաշտը յերկար ժամանակ խոնավ վիճակում պահելու և պահպանելու համար հողը փխրեցնում են և այս պատճառով փխրեցումը բամբակի խնամքի մեջ կարեւորագույն նշանակութիւն ունի:

Բաժրակներն ինասատուներէց պաշտպանելու համար, անհրաժեշտ ե ուսումնասիրել նրանց կենցաղն ու նրանց դեմ կռիվ մղելու միջոցները:

Այս ինասատուների մասին զրաժ գրքերի մեջ մանրամասն ե պարզ նկարագրված են կռիվ յեղանակներն ու միջոցները:

ՆՈՍՐԱՑՈՒՄ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ

Յերբ դաշտում բաժրակներու ծլերի վրա կերևան առաջին խեղական տերևները, հարկավոր ե անպայման բաժրակային տնկերի նոսրացում կատարել:

Յեթե նոսրացնելն ուշանա և ուշ կատարվի, որինակ, այնպիսի ժամանակ, յերբ արդեն 10-րդ տերևը զարդացել ե՝ այդպիսի ուշ կատարած նոսրացումը բերքը պակասեցնում ե քառորդ մասով: Ուշ կատարված նոսրացման դեպքում, բաժրակներն շատ ե վեր ձգւում, ստացվում են վախ, բարակ բույսեր և ուժեղ քամիները փչացնում են այդպիսի բույսերը:

Գարնանը բույսերը շատ արագ են աճում և իրենց լալ դարգացման համար նրանք պիտի ունենան բավական տեղ և տարածութուն, այլապես՝

1) Բաժրակներու ծլերի ուշացած նոսրացման դեպքում, նրանք, լայնատարած աճում ստանալով, սկսում են իրար խանգարել և խեղդել:

2) Ավելորդ բույսերի ուշացած հեռացնելն առաջ ե բերում ջրի և սննդանյութերի կորուստ, վորը դուր ծախսվել ե նրանց աճման համար, մինչդեռ ժամանակին նոսրացում կատարվելու դեպքում, այս բոլորը մնում ե հողի մեջ և կոգտագործվի միայն այն բույսերով, վորոնցից աշնանը մարդս բերք ե հավաքում:

3) Յուրաքանչյուր բաժրակագործ ջրի և պարարտացման համար փող ե վճարում ու նրա բոլոր ջանքերը պիտի ուղղված լինեն այն բանի վրա, վոր աժողջ ջուրը և սննդանյութերն ողտագործվեն միայն դաշտում կտով բաժրակի բերքը ստանալու համար թողած բույսերով:

Նոսրացումը և բաժրակի ափելորդ ծլերի հեռացնելը հարկավոր ե կատարել յերկու նիսդ.

Առաջինը՝ մի յերկու տերև յերևալու միջոցին, յերկրորդը՝ վերջնականը (ստուգում կոչված) 3—4 տերև յերևալուց հետո:

Զի հարկավոր միանգամից կատարել վերջնական նոսրացումը: Բաժրակի տնկիկներն իրենց կյանքի առաջին որբերը լինում են շատ թույլ, նրանք թշնամիներ ունեն, որինակ, աշնանաջանի վորդ (խուզող վորդ), վորի թրթուրներն այս ժամանակ, կրծելով բաժրակային ծլերի ցողունները, կարող են նրանց շատ նոսրացնել: (Տես նկար...)

Բացի դրանից, բամբակենու տնկերն իրենց աճման այս շրջանում շատ քնքույշ են և հեշտ են կոտրվում :

Միևրի ալպախի նոսրացման առաջն առնելու համար, նրան հարկավոր է կատարել յերկու նվազ, ինչպես արդեն ասված է վերը :

Վարչակի շուռ և կատարված առաջին նոսրացումը, այնքան լավ :

Ամենարարժք աստիճանի բերք կստացվի, յեթե ծլերի նոսրացումը կատարվում և շաքիչների և առաջին դույզ տերևների յերեակու ժամանակ :

Գանձակի շրջանում ամենարարժք աստիճանի բերք ստանալու համար, բույսերի միջի ամենանպաստավոր տարածությունը կլինի հետևյալը՝ բամբակի շարքերն իրարից 60 սանտիմետրից հեռու չպետք է լինեն, իսկ շարքում՝ բույսերի միջի տարածությունը պիտի լինի վոչ ավել, քան 15—20 սանտիմետր :

Բայց այդպես նեղացրած տարածության դեպքում շարքերի մեջանդր դժվար է լինում, յեթե բանվորները փորձված չեն, կատարել միջշարքային մշակման աշխատանքներ և հարկավոր և ուշի-ուշով հետևել, վորպեսզի բույսերը շրջերում պլանիտով չվնասվեն :

Ընդհանրապես յուրաքանչյուր ուսյունի և շրջանի համար բամբակենու խտության այս տարածությունները կարող են տարբեր լինել և միջշարքային տարածության լայնությունը վորոշվում և կատարված բազմամյա դիտողությունների և փորձերի հիման վրա :

ԻՆՉՈՒ ՊԵՏՔ Ե ՓԻՐԵՑՆԵԼ ԴԱՇՏԸ

Բույսերին հայտնի չէ, վոր բույսի սերմերի ցանքին համար պատրաստված դաշար յերկար չի կարող պահպանել իր փխրությունը և բույսերի տնկելուց հետո շատ արագ կերպով սկսում և փոխվել :

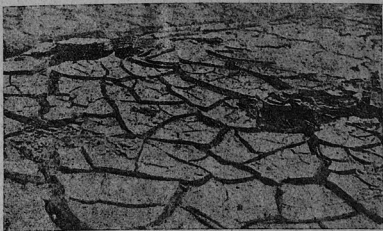
Վարելահողի վերին փուխը շերտը սկսում և արագ նստել, ամբանալ և օղնդանալ :

Մանտվանդ արագ և կատարվում այս յերևույթը կալային և կալախտուն ծանր հողերի վրա :

Ջրումները, աստիկ անձրևները շուտ են ամրացնում վարելահողի մակերեսը, վորի հետևանքով վերին հողաշերտը կիզե և կապում :

Կեղևի միջով ուր և ջուրը մեծ դժվարությամբ են անցնում բույսերի արմատների մոտ :

Հայտնի չէ, վոր պնդացած ճանապարհի վրա վոչինչ չի բուսնում, և յեթե վորևէ խոտ բուսնի յեւ, նա կլինի փոքր, վտիտ, թույլ, ինչքան եւ նա ջրվի:

Նկար 1. Կեղևի տեսքը, վորը գոյնում է դաշտի մեջ սաստիկ առձրեններից կամ բնուց հետո, յեթե հողը թաղնել առանց մամանակին փերեցնելու:

Այս բանն առաջ է դալիս նրանից, վոր ամեն մի բույս կարիք ունի ջրի, ոգի և հատկապես իր այն մասում, վորտեղ գոյնում են արմատները:

Հողը սնուցանում է ու հագեցնում է բույսը՝ նրա արմատային սիստեմի միջոցով:

Ձուբն ընկնելով հողի մեջ, լուծում է նրա դանադան սնունդարար նյութերը: Բույսն արմատներով ծծում է հողից այս սնունդարար լուծվածքները:

Այնպես դաշտի մեջ հերկվում են բույսերի մնացորդները, անպեսզ խոտերը, գարնանը հողի տակ են անում պարարտանյութերը:

Հողի մեջ այս բոլորը փոում է միայն այն պատճառով, վոր նրա մեջ հեշտ են անցնում ջուրն ու ոգը:

Եթե մի վորևէ հողամաս լավ բրել, պարարտացնել, ջրել և նրա մեջ սերմեր ցանել, իսկ հետո ամբողջ հողամասը բոլորովին ծածկել քարերով, ցանած սերմերից վոչինչ չի բուսնի, ինչքան եւ հողամասը ջրվի՝ վորովհետև մենք քարերով փակեցինք հողամասի ողանցը, մենք մեղքերնք հողամասը:

Այս պատճառով կարևոր է, վրո ողը Հեշտ անցնի Հողի մեջ: Ծնորհիվ ջրի և ողի՝ Հողի մեջ շարունակ աստիճանաբար դաստնում են անդամալուծիքը, վրոնք անհրաժեշտ են բույսերի աճման և դարդացման համար:

Գիտակից Հողագործը պիտի իր բոլոր ջանքերն աշ ուղղութեամբ տանի, վրո ողը Հեշտ անցնի Հողի մեջ և վրո ջուրը, ընկնելով Հողի վրա, աշնտղ յերկար մնա և շուտ չչորանա:

Յեթև այս բոլոր պարամները կատարում լինեն, աշտ Հողի մեջ Հեշտ ու արաղ կարտադրվեն բույսի սնունդի անհրաժեշտ նյութերը:

Բույսերը լավ ու արաղ կանեն և լավ բերք կտան:

Ի՞նչ պետք է անել դրա համար: Յեթև Հողի մակերևոր պինդ է, ջուրը դժվար է մտնում նրա խորքը: Զանապարհները վրա ջուրը յերկար է մնում, մինչդեռ վարած դաշտի վրա ջուրը մակերևութի չի մնում, ալ արաղ Հողի խորքն է ծծվում:

Այս պատճառով պետք է աշխատել, վրո Հողամասի վերին շերտը միշտ փխրուն լինի: Այսպիսի Հողի վրա ընկած յուրաքանչյուր կաթին արաղ կանցնի բույսերի արմատների խորքն ու ապագայուն չի կոչորչանա: Փութր Հողը լավ կծծի առատ ցորը, վրո չի մնա Հողի մակերեսի վրա և կգտաղործվի բույսերից:

Յեթև վերնաշերտը շարունակ փութր լինի, Հողը միշտ կազմված կլինի փոքր կոշտիկներից, վրոնց արանքներում ողը աղատ կխաղա և կանցնի Հողի խորքը:

Յեթև դենք չոր Հողի կտորը ջրով լցրած մանր ամանի մեջ, մի քանի ժամանակից հետո, ամբողջ կտորը կթացանա:

Ջուրը վարից վեր կրարծրանա Հողի մասնիկներին միջով, մինչև վրո ամբողջ կտորը չթացանա:

Նույնը կատարվում է դաշտում:

Հողի վերնաշերտն արաղ չորանում և քսում է արևի աղղեցութունից, մինչդեռ ստորնաշերտին խոնավ է:

Խոնավութունն անընդհատ ներքևից դեպի վեր է բարձրանում, ինչպես ջրհանով Հողի մակերեսին հասնելով դոչորչիանում և դուր կորչում է, առանց ողուտ տալու բույսերին:

Այս բանն առաջ է դալիս նրանից, վրո յերբ Հողը նստում է, նրա կոշտիկների արանքներում դոչանում են փոքրիկ, մաղալին խողովակներ. վրոնցով ջուրն, ինչպես պատուղով, վարից վեր է բարձրանում:

Վարքան վրո պինդ է վերնաշերտի վեղեր, տյնքան ջուրն ու ժեղ է քաշվում խոնավ ստորաշերտից և աշպիսի Հողը շուտ է չորանում:

Վաղուց է նկատված, վրո Հողը՝ ծածկված վերին փութր շերտով, շուտ չի չորանում: Այս յերևույթն առաջ է դալիս նրա-

նից, վոր փխրեցնելով վերին շերտը՝ մենք քանդում ենք այն խողովակները, վորոնցով ջուրը ներքևից բարձրանում է և նա այս շերտին հասնելով, առաջ չի գնում և մնում է:

Յեթն վերջները շաքարի մի մեծ կտոր և դնենք ջրով լցրած փոքր ափսեյի մեջ՝ շաքարը մի քանի ժամանակից հետո ամբողջովին կլիցացանա: Ջուրը ներքևից շաքարի միջմասնիկային անցքերով կբարձրանա և վորքան վոր բարակ լինեն այս անցքերը, այնքան ավելի վեր կարող է բարձրանալ ջուրը:

Յեթն շաքարի նույնանման կտորը փոքր կտորների կտրենք և ածենք լամպի ապակիու մեջ կամ ապակե խողովակի մեջ ու ապակին կամ խողովակը դնենք ջրով լցրած ափսեյի վրա, կրտսենեք, վոր ջուրն արագ թրջեց միայն ամենաներքևի կտորները և վերև չբարձրացավ: Այս բանն առաջ է դալիս նրանից, վոր շաքաքը կտորելով՝ մենք նրա մեջ յեղած անցքերը քանդեցինք: Նույնը պատահում է նաև հողի փխրեցման դեպքում:

Խորունկ շերտը ծառայում է իբրև վերմակ, վորը հողի ստորին խոնավ շերտերը լավ է պաշտպանում արևի ճառագայթներից ու քամուց և բույսերի համար խոնավություն է պահպանում:

Կատարել են հետևյալ փորձը: Ջրել են յերկու միատեսակ հողամաս ջրի հավասար քանակով: Մեկի մակերեսը շարունակ փխրեցնում էյին և չեյին թողնում, վոր անպեսք խոտերը բուսանեն ու հողը կեղևակալի: Մյուսին ջրելուց հետո՝ բոլորովին ձնուք չեյին տալիս:

32-րդ որը հատուկ դործիքով չափում են մնացած խոնավության քանակությունը մեկի և մյուսի մեջ: Դուրս է դալիս, վոր առավին հողամասի հողը, վորը շարունակ փխրեցնում էյին, պահպանել է ջուրը համարյա կիսով ավել, քան յերկրորդինը:

Ահա թե ի՞նչ նշանակություն ունի հողի փխրեցումը:

Ամենք, վոր բամբակի սերմերը ցանելուց վորոշ ժամանակ հետո, բամբակի հետ միաժամանակ, իսկ պատահում է, վոր նրանից առաջ էլ, բուսնում են անպեսք խոտեր, վորոնք մարդս չի ցանել: Դաշար սկսում է կանաչել: Անպեսք խոտերի դարգացման և ամձան համար նույնպես ջուր է հարկավոր: Յեթն նրանց ձեռք չտալ և քաղհան չանել, նրանք իրենց արագ ամձան պատճառով, այնպես կանեն ու կբազմանան, վոր ամբողջ դաշար կծածկեն և կսկսեն բամբակը խեղդել, խլելով նրանից սննդանյութերն ու ջուրը:

Բույսերը չորացնում են հողն այն պատճառով, վոր իրենց դարգացման համար նրանք ջուր են ծծում հողից: Այս ջրի մի մասը մնում է բույսի մեջ, իսկ մեծ մասը գոլորշիանում է ողի մեջ տերևների միջոցով:

Բույսերի վերաբերմամբ նույնն է լինում, ինչ վոր մարդու և անասունների հետ՝ յուրացրած սննդի և ջրի մի մասը մեռում է նրանց մարմնի մեջ, իսկ մեծ մասը դուրս է դալիս։

Յեթե համաքել ամբողջ ջուրը, վորը բույսերը 1 հեկտար տարածութեան վրա կորցնում են ողի մեջ տերեւների միջոցով մի տարվա ընթացքում, կոտացվեր լին $3\frac{1}{2}$ հ. մակերևութով և 1 մետր խորութեամբ։

Ջրի այս քանակութիւնը բերելու համար հարկավոր է 16 գնացք՝ 30-ական մոզոնով—ամեն մեկը։

Ահա թե ի՞նչքան ջուր է ծախսվում տարեկան մի հեկտար վայրի խոտերով ծածկված հողից։

Վայրի բուսականութեան քաղհանը ջուր է պահպանում բամբակենու համար։

Հողը հաճախ փխրեցնելով, հողագործը ստանում է հետևյալ սպասարձակ՝

1) Շատ ջուր է պահպանում իր դաշտի մեջ, իսկ այս բանը կարևոր է մանաթանգ այն վայրերում, վորտեղ ջուրն ամառ փամանակ հերիք չի տնում։

2) Անդեռ խոտեր է վոնջացնում և հետևապես հնարավորութիւն է տալիս բամբակին ալելի լայ բուսնելու, քանի վոր նրան վոչ միւր չի խեղդում և նա միայն կվերցնի հողից սննդարար նյութերն ու ջուրը։

3) Հողի վորակը բաժանում է։

Գարնանը հողը շատ խոնավ է լինում, բոլորը շտապում են վար անել և այս պատճառով դաշտը, վորը պիտի ցանվի, լայ չը մշակված է լինում յերբմէն։ Նրա մեջ պատահում են հողակույտեր և հողի շատ խոշոր կոշտեր։

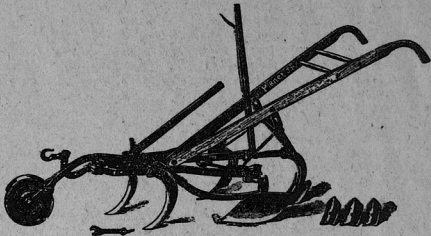
Փխրեցումը վոնջացնում է այս հողակույտերը և կոշտերը. հողի վերին շերտը համառարաչափ մշակված է լինում բոլոր մասերում ալելի պիտանի յն մատղաշ բամբակի թույլ արմատների աճման համար։

Հողի փխրեցման, վայրի բուսականութեան և դաշտի կեղև-փակման վոնջացման համար դործ են ածվում հատուկ փոցխեր ձևերի և ձիաքարշ կուլտիվատորներ և զանազան տեսակ ուրտղներ^{*)}։

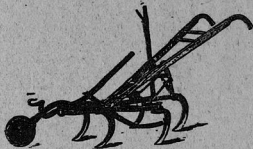
Իբրև ամենալայ վործիք, վորը աշխատանք է տնտեսում և դործը արագացնում, հանդիսանում են՝ ձիաքարշ և ձեռի պլանտներ (տես նկարները), վորոնց նաև կուլտիվատոր են ասում։ Բայց վերջ ի վերջս, միևնույն և, ինչ տեսակ դործիք կգործածվի հողի փխրեցման մոլախոտի քաղհանի համար։ Կարևոր է

^{*)} Այս բոլոր մեքենաների և նրանց խնամքի նկարագրութիւնը արված է «Բամբակագործի ինժեները» գրքույկում։

նպատակին հասնել, այն է՝ մոլախոտերը բոլորովին վռնչացնելը, հողի լավ փխրեցնելը և դործը կատարել արժան ու արագ։
Իսկ դրան կարելի չե հասնել միայն խոշոր համայնացրած տնտեսությունների կադմակերպման պայմանով, վորտեղ հնարավոր է աշխատանքի բաժանումն ըստ մասնագիտության և մեքենաների լրիվ ոգտագործումը։

Նկար 2. Ձիաքարշ կուլախոտոր „Պլանեա“ սխեմայի հինգերորդ, պահեստի մասերի և լծակների հետ հող վերցնելու լայնաթյունը կանոնավորելու համար։

Նկար 3. „Պլանեա“ կուլախոտոր բամբակի միջադրային արանքների հերկի համար պատրաստված։

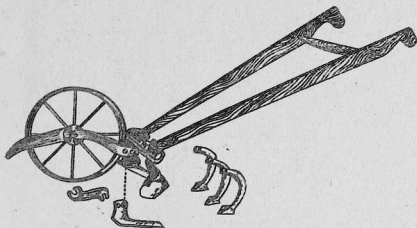
Միայն այս պայմանները կատարելու դեպքում բամբակադործը կարող է լավ բերք ստանալ։

Մակայն, վոր վայրկյանից, յե՞րբ, ի՞նչպես և քանի անգամ դաշտը անհրաժեշտ է փխրեցնել վորպեսզի ստացվի ամենա-

բարձր աստիճանի բերք: Դաշտի մշակման վրձը կատարելագործ-
ված և ստուգված չնդանակները պիտի կիրարկի ամեն մի գիտա-
կից տնտես-բամբակագործ:

Նկար 4. „Պլանես“ կուլտիվատոր ջրելու. ժամանակ տեխնիկ
ձգելու համար պտտարասաված:

Նկար 5. Ձեռն „Պլանես“ կուլտիվատորը թռթիկների հավա-
քածույով հողի փխրեցման և ծնողեղ խոտերի քաղհանի համար
(քաղհանիչ դանակները)

ԲԱՄԲԱԿԻ ՔԱՂՀԱՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Ի՞նչպես կանոնավոր կերպով կատարել ձեռն քաղհանը կամ
միջարքային արանքների մշակումը պլանետով և քանի տնդամ
հարկավոր և դաշտը փխրեցնել:

Վերը արդեն ասված էր, թե յիբր հարկավոր և քաղհանել,
ախիճն ամեն մի ջրումից, սաստիկ անձրևից, կեղեմակալումից,

անոցիտը խոտերի բուսանելուց հետո և այլն: Միջարքային ա-
րանքների մշակումը ձիաքարշ պլանետով շատ խոր չպետք է
կատարվի, վրովհետև խոր քաղհանը կարող է փչացնել բաժ-
րակենու արմատները, նա կհիվանդանա և արագ չի աճի, իսկ
տեճման դանդաղումը կուշացնի ծաղկումը և կոկոնների հասու-
նանայր:

Նկար 6. Նոր ձեռի ձեռի „Պլանետ“ կուլտիվատորները Բաթիկ-
ների հովաքածույով:

Նկար 7. Հին ձեռի ձեռի „Պլանետ“ կուլտիվատորները Բաթիկ-
ների հովաքածույով քաղհանի, փերեցման և բույսերը բուկ տա-
լու համար:

Քաղհանը պիտի կատարվի մոշ ախճան խոր՝ 6—8 սանտի-
մետր խորությամբ, բայց հաճախ:

Բամբակենու զարգացման ընթացքում դաշտը հարկավոր է
փերեցնել առնվազն 4—5 անգամ:

Յուրաքանչյուր քաղհանը ամկլացնում և հողագործի արդյունքը բերքից՝ 10 տոկոսով⁹⁾ :

Ժամանակին բաղհանելուց կարելի է տնտեսել մի կամ յեկու ջրում :

Պլանետով քաղհանելը արագ և կատարվում, արժան և նրատում, հետևարար ամեն մի ջրումից կամ սաստիկ անձրևից հետո անհրաժեշտ և միջարքային արանքները փխրեցնել և չթողնել, վր հողի մակերեսը չորանա ու կեղևակալի :

Սովորաբար հուլիսի 25-ից—ոգոստոսի —ից հետո բամբակը աչիքան աճում և լայնութամբ և բարձրութամբ, վր տնկերի շարքերը իրար կպչում են, ծածկելով միջարքային արանքները ստրածութունը և վալրի խոտերի դուրս դալը այս ժամանակ այլևս բամբակի համար փառնդավոր չի և նա նրանց կիկղդել :

Բամբակնուն բուկ տալը հարկավոր չի, դա նվազեցնում և բերքը և առավ և բերում ջրի դուր ծախս : Զպետե և կտրատեղ բամբակնուն կատարները (խալ) կամ կոկոններ չունեցող հյուղերը՝ ծաղկելու և վարսանդներն յերևալու ժամանակ կնդուղները հասնելը արագացնելու նպատակով, վրտովհետե դա վրջ մի սրղչունք չի ստիլա : Դրան ուսերեն «չիկանկա» յեն առում : Նրա ոչտակար յինելը կախված և կատարելու ժամանակից : Կատարելու ժամանակը կարելի յի վրտչել միայն տեղում կատարվող դիտողութուններով և փորձերով : Ժամանակից շուտ կատարելը ցածրացնում և բերքը, իսկ ուշն—սրղչունք չի տալիս և վերցնում և միայն բանվորական ժամանակի և ուլթի դուր ծախս :

Յանքսի համար նշանակված հողամասը ըստ կարելույն միշտ պետք և ձմեռը ջրի, այսինքն կատարվի ձմեռվա արատը :

Անդրկովկասյան սլայմաններում այս բանը հնարավորութուն և ալիս ձմեռվա րնթացքում հողի մեջ րալական խոնափութուն ամբարել՝ դարնանը հարմար ժամանակին ցանքս անելու և դարնանային նախացանքային արատը չկատարելու համար :

Ենթեթիվ ձմեռվա արատի, վրբ դարնանայինից զերադանելի յի և հողի հաճախակի փխրեցման՝ նրա մեջ կարելի յի ամբարել և պահպանել աչիքան խոնավութուն, վր նրա պաշարը բալականցնի բամբակի հաջող աճմանը՝ մինչև ծաղկելը : Բացի դրանից ձմեռվա արատը թուլլ կտա դարնանը իր ժամանակին բամբակի ցանքսը կատարել և կազատի ջրի դարնանային հերթերից և ցանքսը հապենպ կատարելուց :

⁹⁾ Միջին Ասիայի Անդիթանի փորձնական կայանի փորձերի համաձայն, բամբակը մեկ հեկտարից ալիս և բերք :

Մի անգամ քաղհանելու դեպքում՝ 630 կիլո, յերկու անգամ՝ 750 կիլո, յերեք անգամ՝ 930 կիլո և չորս անգամ՝ 1000 կիլո :

Ձմեռվա ջրումներին ջուրը պակաս է ծախսվում գոլորշից ման վրա և աղուտ տեղերում այս ջրումները լավացնում են աղուտների վորակը, նվազեցնելով վարելահողի մակերեսային շերտում գտնվող վնասակար աղերի քանակը: Զպետք է յերբեք չտուպել ամառվա առաջին ջրումը կառերելու: Հարկավոր է կարելուն չափ հետաձգել. ամառվա առաջին ջրումը պիտի լինի ցանքից 35—40 որից հետո, իսկ վաղ արված ցանքի դեպքում 40—50 որից հետո: Այս ժամանակամիջոցները համարյա զուգադիպում են կոկոնների յերեւալուն (վորի մասին հետագայում կասվի):

Մատաղ հասակում ջրի առատության սովոր բամբակը կունենա բարձր ցողուն, կողքի մեծ ճյուղեր, շատ տերեւներ և բազմաթիվ կոկոններ ու վարսանդներ, բայց այդպիսի բույսերի վարսանդները միշտ կթափվեն մեծ քանակութամբ: Յեւ այս պատճառով այդպիսի դաշտի բերքը կնվազի:

Այս բանը առաջ է դալիս շատ պատճառներից: Բամբակենու մատաղ տունկը իր կյանքի առաջին որերը արժատում ավելի դեպի վարի կողմն է քաշվում, վորովհետեւ հողի վերին շերտերը ավելի չոր են:

Արժատների ամբողջ մասսան ստանում է հողի խոր և խոնավ շերտերում լայնածավալ աճում: Յեթե այդ ժամանակ բամբակը առատ ջրվել սկսի, նրա արժատների գլխավոր մասսան կաճի վոր ստորին, այլ վերին ավելի խոնավ հողաշերտի մեջ և շերտից արմատները կվերցնեն ամբողջ սննդանյութը ժամանակից առաջ: Մինչդեռ այս նյութերի պաշարը վերնադետնի մեջ պետք է պահվի մինչև ծաղկման և կոկոնների հասունանալու ժամանակը, քանի վոր հենց այս ժամանակամիջոցին բույսը հեշտ յուրացվող սննդի ամենից շատ վարելք ունի: Զրկելով բամբակը այսպիսի ժամանակ առատ սննդից, մենք ինքներս նվազեցնում ենք թելերի բերքը: Ահա ինչ է անում, դաշտի առատ և վաղաժամ ջրերը:

Բացի դրանից, առատ ջուր ստանալով մատաղ հասակում, բամբակենին, զարգացնելով մեծ փարթամ թուփը, սովորում է տերեւների միջոցով գոլորշիացման ճանապարհով շատ ջուր ծախսել:

Իսկ ամառը ջուրը կարող է բավական չլինել և վարսանդները կսկսեն թափվել: Լավ է առաջին ջրերը քաշքշել 40—50 որով ցանքից հետո: Միայն չպետք է թողնել, վոր դաշտը հասնի այն դրության, յերբ, ինչպես ասում են՝ զբամբակը ալովում եւ: Ձմեռվա արատ ունեցած ցանած դաշտի առաջին ջրումը կառարվում է սովորաբար կոկոնացման սկզբին (լիակատար կոկոնացումից 10 որ առաջ): Բամբակենու լիակատար կոկոնացումը համարվում է այսպիսի դրությունը, յերբ արեւն պարզ նկատելի են ապագա ծաղիկների կոկոնները:

Յերկրորդ ջուր հարկավոր է անել անպայման բամբակի նաղիման սկզբին. հետեյալները՝ ժամանակէի համասար ընդմիջութեանը, որինսկի, յեթէ բամբակը ելլի յերկու անգամ պիտի ջրովի յարարանջուր ջրելու լինելու յս 20—26 որ նախընթաց ջրումից հետո: Յերկու ջրումներէ ընդմիջութեանը պիտի լինեն բոտ կարելոյն չափ համասար: Յեթէ դաշտը ստանալու յս 4 ջրում, առաջին ջուրն անում են կոկոնացման ժամանակ, իսկ հետեյալները լալ է անել ամեն անգամ 15—17 որից հետո:

Յեթէ ամառը խոնավ է և անձրևոտ, կարելի յս յերկու ջրումով բավականանալ, այն ժամանակ առաջին ջուրը անում են կոկոնացման սկզբին, իսկ յերկրորդը առաջին ծաղկումից 20 որ հետո:

Յերաշտոտ տարիները, կամ յեթէ դաշտը ջուրքամող (որինսկի կոչուի) հող ունի, դաշտերը կարող են պահանջել 4,5, իսկ կան ուշտոներ, վորտեղ նույնիսկ ամէկի շատ ջրումներ: Ժամանակին փխրեցները, ժամայանդ յերաշտոտ տարիներին, կարող է անուսել մեկ, նույնիսկ յերկու ամիսը ջրում: Յերրոր հոգը պակաս խոնավութիւն ունի, քան հարկավոր է բամբակենու նորմալ զարգացման համար, բույսի արտաքինը փոխում է, տեղեկները քաշ են ընկնում և դույնը փոխում է: Դաշտին հետից նախկին նա ալ ևս չունի իր առաջիկա փայլուն կանաչ, թաքմ տեսքը, և ամէկի մուգ և դանդում:

Երկ որբին բամբակենին տերեւները յերեկոյան ժամանակ սովորաբար կախ է դցում, բայց առաւոտը, յեթէ հողը խոնավութիւն բավականաչափ պաշար ունի, բույսերը ձգվում են ու աշխուժանում, վորովհետեւ տերեւները բարձրանում են: Յեթէ քիչ է հողի խոնավութիւնը, յերեկոյան քաշ ընկնելուց հետո տերեւները առաւոտյան ալ ևս չեն բարձրանում և բույսերը ընկճված տեսք են ունենում:

Այս յերեկոյեթը պարզ նշան է, վոր դաշտը ջրումն է պահանջում:

Ի վերջո, հարկավոր է լալ հիշել հետեյալը.

1) Առաւ ջրումները բամբակենու զարգացման առաջին կիսում իրեն բույսի համար դիտաստկար ազդեցութիւն չունեն, բայց բնական սրենքով աշալխի բույսերի կոկոնները և վարսանդները անպայման շատ կիսաիկեն, և ուստի բերքը վատ կլինի.

2) Չպէտք է յերեք շտապել առաջին ջուրը անել, նա հարկավոր է կարելոյն չափ հետաձգել, և յեթէ հարկավոր է, կառարի կոկոնացման սկզբին.

3) Ջրումներէ թիւը հարկավոր է ամեյաջանի բամբակենու ծաղկելու ժամանակ. այս դեպքում բերքը շատ կլինի:

4) Ողորտառն 15-ից հետո մեր ուշտոներէ մեծ մասում բամբակը հարկավոր է ջրել, վորովհետեւ ուշ ջրումները կուշաց-

նեն հասնելը և կնգուղների (կուլաների) բացվելը: Բերը պակաս և մատ կլինի, մորովհետև կնգուղներից շատերը սառնամանիքներից կվնասվեն, իսկ այսպիսի ցրտահար բամբակը պակաս արժեք ունի: Սառնամանիքները նաև ուշացնում են հասնելը և կնգուղների բացվելը: Բացի դրանից այդ ժամանակ յերևում է բամբակային ախիսը (վոլիլը) և առաջ է բերում «շիրա» հիվանդությունը, վորը նույնպես իջնցնում է թելերի վորակը, նրանք մատ կլինեն բամբակ ընդունելու ժամանակ, այսպիսի կտավը կրնին 2-րդ և 3-րդ տեսակի տեղ, վորոնք արժան են գնահատվում:

Նկար 8. Դաշի նախաքանքային ջրումը ակոսներով:

5) Ջրել հարկավոր և ակոսների սխտեմով*), այսինքն ջուրը վորոտիչ առուից ներս թողնել դեպի դաշտը ակոսներով, վորոնք դցվում են բույսերի շարքերի արանքներով: Ջուրը թողնում են հանգիստ, դանդաղ հոսանքով այնպես, վոր կարողանա հողի խորքը մտնել: Ջրումը ակոսներով կարելի չէ կատարել միայն շարքային ցանած դաշտերում: Ակոսային ջրումը պահանջում է ուշի չէ յետանդի պակաս ծախս դաշտը քաղհանելու, հարթելու վրա և այլև, և բացի դրանից դաշտերը, մանավանդ յերաշտույ տարիները, այս յեղանակով ջրած, կիսով չափ ավելի բերք կտան, քան դյու կամ ճալ անելու դեպքում և միայն այնտեղ, վորտեղ տեղադրական պայմանները (հարթությունը առանց գնդավայրի չի ներում ակոսային վորոտում կիրակել, այնտեղ ակամ պետք և ջրել ճալ փած դյուլ անելով:

Նկար 9. Բամբակի դաշտի ջրումը ակունքերով

6) Ակոսային ջրումը, խնայելով աշխատանքը, բերքը բարձրացնելով և ջուրը տնտեսելով, տալիս և պետութանը հնարախրուժյուն փոռող փող հողերի տարածությունը լայնացնել համարյա մի յերրորդով:

Ջրումների բոլոր նշած ժամկետները չի կարելի իբրև անխախտելի սրենք ընդունել և անշեղորեն կատարել: Վո՛չ: Տնկերի դրուժյունը, յեղանակը, առատ շաղը կամ անձրևները, չոր քամիները, բամբակի հիփանդությունները յերբեմն թելադրում են ջրումների ժամկետները և ստիպում նրանց արագացնել կամ հետաձգել: Բայց համենայն դեպս հարկավոր և կարելույն չափ փերհիշյալ կնոններին հետևել մանավանդ առաջին ջրման (ձմեռվա արատի փերարեմամբ):

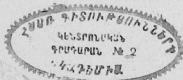
Դաշտի հողը փխրեցնել և քաղհանել հարկավոր և .

1) Վաղ դարնանը, հենց վոր վարելահողի դրուժյունը թույլ կտա (յերբ հողը չի կալիլ), մանավանդ, յեթե դաշտը յենթարկվել և ձմեռվա արատին:

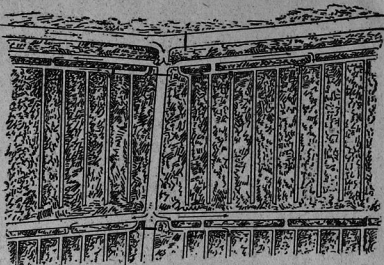
2) Ամեն մի ջրումից և մեծ անձրևից հետո, փորոնց հետևփանքով հողը պնդանում և և կեղև և կաղմում:

3) Դաշտը անպետք խոտերով լցվելու դեպքում:

4) Ամառվա առաջին կիսում պահանջվում և ավելի հաճախակի փխրացում, քանի վոր անպետք խոտերը այդ ժամանակ արագ են աճում:

5) Չափազանց խոնավ կամ չոր հողը փխրեցնել չի կարելի: Չափազանց խոնավ հողի պլանետով և ազակներով փխրեցման ժա-

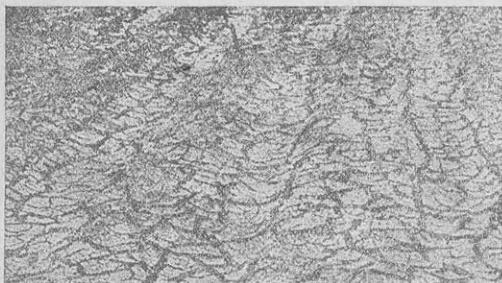
Նկար 10. Գուլի ջրման սխեման ակաճներով. վառարի առկից ջրի առվակները մեջ անցկացնելը և նրա բոխումը ակաճներով:

Նկար 11. Մարգերը գյուղ անելու յեղանակով ջրերը

ժամակ հող շատ կկոխկռտվի աշխատանքի ժամանակ, հողը կկալչի պլանետին կամ ուրազին և կեղև կկապի: Յեթե հողը շատ

չոր և նա աշխատանքի ժամանակ կիշրվի ու կփռչանա: Փոչին պինդ կնստի ու կլցնի հողի կոշտիկների բոլոր սրանքները—կեղեղեղակալեւուց ջուրը հողի ստորագետնից դեպի վեր կքաշվի: Երկնակ խոշոր մաքուր ավազի մեջ ջուրը վեր չի բարձրանա, այլ ներքև կմնա, բայց յեթե ավազի վերին շերտը լավ խառնել հողի փոշու հետ, հողը ներքևից կբարձրանա մինչև հողի մակերևույթը: Հետեւաբար հարկավոր և փխրեցման համար հարմար ժամանակ ընտրել:

Նկար 12. Կեղեր, վոլը գոյանում և հողի մակերեսի վրա անձրեւներից կամ ջրելուց հետո չորանալով:

6) Հողը փխրեցման ժամանակ վոչ շատ խոնավ և վոչ շատ չոր պիտի լինի—նա պիտի ուրազի տակ փշրվի և վոչ թե փռչի: Յեթե չհաշվենք բամբակի բերքի հավաքելը՝ չանաքը, դաշտի խնամքը՝ փխրեցումը և քաղհանը վերացնում են բամբակի ժամանակի ամենամեծ մասը և այս պատճառով այս աշխատանքները սովորաբար կատարվում են կամ շատ անփութ, կամ միայն մասամբ են կատարվում և այն ել վոչ ժամանակին (նոսրացնելը, քաղհանը, կամ միայն փխրեցումը) և սրա հետեւանքը լինում և փառ բերքը:

Անհատական բամբակագործական տնտեսությունների փոքր հողամասերի վրա հնարավորություն չկա լրիվ չափով աշխատեցնել մեքենաները և մեքենայացնել համարյա 100 % մշակման խնամքը:

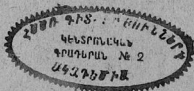
Այս պատճառով ել խոշոր միությունները և կոյունտեսությունները այս կողմից ունեն մեծ առավելություններ և բացի դրանից նրանց համար հեշտ և միջարքային մշակման համար գործածել բարձր արտադրողականություն ունեցող թանկարժեք մոտոկուլտիվատորներ (հատուկ մեքենաներ և տրակտորներ կուլտիվատորների հետ):

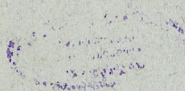
Չնայած այս մեքենաների թանգությանը նրանց աշխատանքը արժան է նստում, շնորհիվ նրանց բարձր արտադրողականությանը, յեթե նրանց լրիվ աշխատեցնեն:

Յուրաքանչյուր բամբակագործ պետք է հիշի, վոր բոլոր մեքենաները դաշտերի մշակման համար ձեռնառու յե կիրարկել միայն խոշոր տնտեսությունների մեջ հողի համայնացման դեպքում, վորովհետև միայն այս պայմնով հնարավոր է մեքենաները քիվ աշխատեցնել և ստանալ արժան արտադրական աշխատանք: Բացի դրանից բարդ մեքենաներից շատերի համար անհրաժեշտ են մասնագետներ:

Որոշոր միությունների մեջ աշխատանքը հեշտ է բաժանել պայմանները հեշտ է իրադրոծել միայն պանագան տեսակ գյուղատնտեսական միութւթւոյնների և համայնքների մեջ և վոչ թե անհատական խմբակային տնտեսությունների մեջ:

Դաշտի մեքենայական մշակումը կիսով չափ կտնտեսի ձեռք աշխատանքը և հնարավորություն կտա կոլտնտեսությունների մեջ համայնացրած չքավորներին ընդարձակելու էրենց ցանքաների տարածությունն ու բամբակի բերրիությունը խոշոր չափով բարձրացնելու:

ԳԱՆ Հիմնարար գիտ. գրադ.

FL0063882

[084]

